

Brede partij is nu onmogelijk

De kiezer kiest niet meer voor een samenhangend verhaal, maar plukt hap snap de lusten, niet de lasten. De oorzaak ligt in het marktdenken, zegt **Thomas von der Dunk**.

In zijn stuk *Koning kiezer heeft geen keus* (Vervolg, 2 januari) noteert Hans Wansink zeven plagen die de Nederlandse politiek verzieken. Omdat zijn diagnose zich grotendeels tot de symptomen beperkt en niet de ziekte zelf benoemt, komt hij ook voor de oplossing niet verder dan symptoombestrijding.

Zijn constateringën als zodanig zijn juist. Maar tenminste vijf van zijn zeven plagen – de autistische staat, het opgefokte bestuur, het uitgeholde bestuur, de gebroken beloften en de verneveling van verantwoordelijkheden – vallen te herleiden tot één grondoorzaak: de continue afbraak van de overheid op basis van een misplaatst marktdenken. Daarmee zijn die plagen ook niet een politiek ‘neutraal’ fenomeen, maar het product van een neoliberale ideologie, die door alle gevestigde partijen als ‘onvermijdelijk’ is omarmd. Met de Val van de Muur is ook het idee gesneuveld dat politiek over maatschappelijke keuzes moet gaan en daardoor heeft het neoliberalisme ongestoord kunnen huishouden.

De verneveling van verantwoordelijkheden vormt het eerste gevolg ervan. Terecht merkt Wansink op dat door privatisering de overheid haar greep op collectieve voorzieningen verloren heeft. Essentieel: van een echte markt kan geen sprake zijn, veel wordt direct uit de collectieve middelen gefinancierd. De burger beschouwt ze nog steeds als collectieve voorzieningen, zodat hij de onmacht van bestuurders – ‘daar gaan wij nu niet meer over’ – niet pikt.

De voortgaande bezuinigingen, op basis van de weer opnieuw door Balkenende herhaalde neoliberale mantra van ‘lastenverlichting’, heeft ertoe geleid dat veel inhoudelijke expertise bij de overheid is verdwenen, zodat men tegenover marktpartijen machteloos staat: het uitgeholde bestuur. Het van het bedrijfsleven tegen diezelfde ideologische achtergrond gekopieerde managementdenken – in de wereld van de voorlichting is een mooie verpakking belangrijker dan inhoud – heeft die tendens versterkt: de autistische staat. Waar verpakking door slaggevend wordt, wint het flitsende project het van gedegen onderhoud: het opgefokte bestuur.

Dat verklaart veel gebroken beloften: oppositiepartijen beloven het beter te doen om dan, eenmaal regerend, te constateren dat zij niet meer over de daartoe benodigde bevoegdheden beschikken. Anderszins worden er door centrumpartijen ook onhoudbare beloften gedaan, omdat anders de kiezers direct naar de randen weglopen waar men nog veel méér belooft. Dat de kiezer niet meer toe-

gankelijk is voor haalbaarheidsargumenten is eveneens een uitvloeisel van het neoliberalisme: de overheid als bedrijf met de burger als consument. Een consument kan een perfect product claimen zonder daar zelf iets voor te doen, en anders loopt hij naar de concurrentie. De ‘ondernemende overheid’ heeft zo kiezers gekweekt die alleen maar rechten eisen en geen plichten kennen – evenmin als een klant van V&D die immers heeft.

Consequentie: de als consument aangesproken kiezer kiest niet meer voor een ideologisch samenhangend verhaal, maar plukt hap snap – wel de lusten, niet de lasten. Hij wil tegenstrijdige dingen: absolute veiligheid en absolute vrijheid tegelijk. De overheid moet zorgen dat hij alle ruimte krijgt, maar beletten dat hij last heeft van zijn buurman. Dat gaat niet. Sprekend voorbeeld vormt nog altijd de café-brand van Volendam. Na afloop stonden woedende ouders bij de burgemeester op de stoep: waarom had hij het café niet gesloten? Geen twijfel. Als hij dat wél had gedaan, hadden dezelfde ouders woedend op zijn stoep gestaan omdat hij met zijn betutting zo’n leuk feestje voor de kinderen had verpest. Om die reden vormt Wansinks eigen antwoord op zijn zesde plaag – democratisering – voor dit probleem slechts

---

Het uitgeholde bestuur staat machteloos tegenover marktpartijen

.....

een panacee. De NCRV heeft eens de Verdonk-methode voor de opstelling van het ideale burgerverkiezingsprogramma uitgetoet. Uitkomst: meer geld naar onderwijs, zorg en openbaar vervoer, handhaving van de hypotheekrenteaftrek, geen rekeningrijden en uiteraard de belastingen fors omlaag. Tja.

Deze ideologische versplintering van de kiezers resulteert onvermijdelijk ook in een partijpolitieke, en dus in Wansinks ‘vloek van de coalitiepolitiek’. Die is niet met gekunsteld knip-en-plakwerk te verhelpen: in ons stelsel van evenredige vertegenwoordiging staat op afsplitsing geen straf. Van belang is dat partijvorming niet meer langs twee, maar langs drie assen plaatsvindt. Naast de 19de eeuwse sociaal-culturele rechts-links tegenstelling tussen confessionelen en seculieren en de 20ste eeuwse sociaal-economische tussen liberalen en socialisten levert de 21ste eeuw een derde: tussen provincialen en kosmopolieten. En alle combinaties zijn mogelijk.

Zorgden die twee assen al voor complicaties – bij Paars wrong het sociaal-economisch, bij PvdA-CDA of CDA-VVD wringt het sociaal-cultureel – met die derde as erbij wordt een brede partij helemaal onmogelijk, wat dus automatisch ook tot nóg meer coalitiecompromissen leidt.

Thomas von der Dunk is cultuurhistoricus.